

veure si el caminar l'ajudava a despertar-se. Tenia un dolor al costat dret, i un ofec lleuger, dues molèsties que sentia juntes per primera vegada i que creixien tan de pressa que l'alarma el desvetllà del tot. Arrosegant els peus i recolzant-se en els mobles que trobava, retornà a la cambra i s'assequé a la vora del llit, per a començar una agonia.

La por va cobrir-li tot el cos. Lentament, la salut se li enfilava per l'arbre dels nervis amb l'intent de fugir-li per la boca, quan es produí a temps la rebel·lió de l'Espol: en el moment del traspàs, aferrà alguna cosa amb la mà i va tancar el puny amb força, empresonant la vida. El dolor del costat cessà i la respiració esdevingué normal; amb un gest d'alleujament, l'Espol va passar-se la mà esquerra pel front, perquè la dreta ja la tenia amatent a una nova missió.

La prudència aconsellava no especular amb possibilitats massa diverses. Estava segur, des del primer instant, que una sola cosa valia la pena: no obrir el puny per res. En el palmell s'agitava lleument, com un peix petit o una bola de mercuri, la vida de l'Espol.

Per tal d'evitar que un oblit momentani pogués perjudicar-lo, adoptà l'artifici d'embolicar-se la mà, i, tranquil·litzat a mitges, va traçar-se un pla provisional de primeres providències. Aniria a veure el gerent de la casa on treballava, demanaria consell al metge de la família i als amics, i procuraria anar posant el fet en coneixement de les persones amb les quals l'unien més lligams.

Així fou la nova aparició de l'Espol. Amb la cara transformada (un estupor tot natural no va deixar-lo més) caminava pel carrer amb la mirada absent. Els ciutadans, a desgrat d'estar acostumats a veure tantes coses, intuïen que aquella bena era diferent i amb freqüència es giraven per mirar-la d'una manera furtiva.

Avui, a mig matí, el gerent escolta la relació amb un interès progressiu. Quan l'Espol li diu que es veu obligat a deixar

la feina perquè ja no podrà escriure mai més amb la mà dreta, replica:

—No veig la necessitat d'anar de pressa. Això, de vegades, se'n va de la mateixa manera que ha vingut...

—Es definitiu —contesta l'Espol—. El dia que desclogués el puny per agafar la ploma, se m'escaparia la vida.

—Podriem passar-lo al departament de preparació i connexió de subcontractes de compra.

—No.

El gerent, que fa prop de cinc anys que espera una oportunitat per treure l'Espol, es resisteix ara a prescindir-ne. Primer es mostra conciliador, després insinua augments de sou (sense comprometre's massa) i acaba cedint del tot. Podien acordar una ampliació de les vacances i anticipar-les.

—No.

—I com es guanyarà la vida?

—La tinc aquí, ara —diu mostrant el puny dret—. Es la primera vegada que la puc localitzar i he de trobar l'estil de servir-me'n.

Mentre surt del despatx, el segueix la veu del patró, que, encuriós, li demana que no s'oblidi de tenir-lo al corrent.

Una hora després, el metge de la família escolta el relat amb una atenció freda. Està cansat, cansat de tantes històries de malalts, i va fent que sí amb el cap, formulant a intervals preguntes i preguntes perquè sí: "Tusses a les nits?", "Has tingut la diftèria?" i d'altres igualment impregnades de misteri. Al final, opina que es tracta d'una pertorbació de tipus alèrgic, prescriu un pla de nodriment i, de més a més, aplica a l'Espol 500.000 U. I. de penicilina. A punt d'acabar la visita, parla d'una escola suïssa per a incapacitats parcials, on ensenyen a escriure amb la mà esquerra en un període aproximat de sis mesos.

Altra vegada al carrer, l'Espol sent l'encantament d'una nova importància que el revesteix. S'encamina a casa de la seva promesa i li explica tot. Ella té d'antuvi una rauxa de sollicitud maternal; s'entesta a aplicar draps calents

damunt la mà tancada i davant la negativa de l'Espol a consentir-hi, diu que la bena aquella és horrible i que li teixirà un guant per a puny clos, sense dits. La noia s'entusiasma amb la idea i es desentén de la presència d'ell; crida la seva mare i li diu:

—Mira: a l'Enric se li escapava la vida i va ésser a temps d'agafar-la amb la mà. Ara l'ha de dur sempre tancada perquè no li fugi definitivament.

—Ah!

—I jo deia que podríem fer-li una bossa de punt, d'un color suau, perquè no hagi de portar aquesta gasa.

La mare hi pren un interès discret.

—Sí —opina—, com allò que vam fer a la Viola quan es va trencar la pota.

Mare i filla inicien un apart. L'Espol, abandonat, se'n va i l'acompanya fins a la porta la remor d'unes paraules: "Punt d'arròs? No. Ull de perdiu... Tants punts i minvar, tants punts i minvar..."

Maquinalment, trepitjant la sorra invisible, l'Espol se'n va a casa del seu millor amic. El troba i li explica el singular succés. I l'amic (mai ningú no sabrà perquè) sent enveja i li dona per parlar d'altres coses: "Res, distreu-te. A mi sí que —pel maig farà dos anys—, va passar-me un cas realment extraordinari. Un dilluns..." Mentre enraona, pensa el partit que ell treuria d'una situació com aquella i el marriment li va opacant la veu.

Vet aquí un silenci, trencat pel levisim oreig que ondula les dunes. L'amic fa veure que un avorriment l'abalteix i ni escolta el visitant que, tot anant-se'n, diu:

—Es la vida, saps? Aquí, mira —i estén el puny i l'alça a l'altura dels ulls—. Ara mateix la sento, com un grill. Si tanco els dits amb força, torna a començar l'ofec.

Se'n va, perquè necessita respirar l'aire lliure. La ciutat és gran i ell camina cap a l'est; de passada, veu la botiga d'un llibreter conegut seu. Entra, ho explica tot i espera. El llibreter no és àgil d'esperit i pensa, pensa... Després,

s'acosta a l'Espol i amb l'índex estès li toca el puny.

—Fa mal?

—No.

L'home entra de sobte en un estat d'exaltació. Amb el rostre il·luminat, agafa l'Espol pel braç i explica:

—D'un cap de segle a l'altre, tothom fa el que li sembla. Però jo, si fos de vós, pujaria al terrat de casa, em treuria la bena i així que passés el primer vol de coloms obriria la mà.

Quan torna al carrer, la solitud poblada li entela el cor. La placa indicadora d'un òmnibus li recorda una adreça familiar i corre per atrapar el vehicle. Una germana de la seva mare habita una casa prop del parc de l'Est. Es una dona vella, que es complau a viure rodejada de treballs de marqueteria, de mobles amb incrustacions de nacre i de parets tapissades de vellut vermell. La dama distreu els ocis fent fruites i sants de cera, que tanca en campanes de vidre amb peanya de caoba.

L'Espol saluda la seva tia besant-li la mà i comença el relat sense més preàmbuls. D'antuvi, la senyora expressa un criteri tancat; aconsella deixar-se de beneiteries, treure's la bena i obrir immediatament la mà.

—Només de pensar-hi em ve un cobriment de cor...

—Inútil! Un home ha d'ésser un home i fora. Què? Voldràs durar així? La vida s'ha d'orejar i si la vas portant encofornada t'apagaràs com un ble curt, sense pena ni glòria.

I riu amb un posat seriós, tot estirant-se les mitenes.

"Treu-te la bena, treu-te la bena..." Un raig de llum produeix un reflex rar en els ulls de la dama i l'Espol coneix el primer miratge. A poc a poc, es va dessembolcant la gasa, però quan ja té la mà lliure el deixondeix el soroll d'un motor d'avió i empenen la fugida.

Sense la protecció de la bena li augmenta la por latent. Prem els dits i, per estar més segur, es posa el puny a la butxaca.

El vent, apagat per tothom menys per ell, alça la sorra i l'Espol es protegeix migcloent els ulls. Deixa un clap de palmères a la seva dreta, travessa el parc i el comença a torturar la set. Camina, camina enfonsant els peus i sent com li cruix la pell ressecà del rostre. En l'erm eixut del seu pensament, petites llums s'encenen d'ací d'allà i s'extingeixen de seguida; li entra la nostàlgia de quan portava la vida sense sentir-se'n i la calor l'oprimeix.

Una música llunyana li fa alçar el cap i veu la silueta d'una caravana de gent i camells que s'acosta. Sent que li estiren l'americana i, en tombar-se, troba la mirada esbalaïda d'una petita captaire. L'Espol, en plena desesperança, s'ajup i ho explica tot a la nena, demanant-li consell.

—Jo —diu ella—, posaria el puny dins una gerra d'aigua i esperaria un somni sense temps.

Una refracció inexplicable els volta d'ombres i l'Espol reprèn camí; en el paisatge desolat que li pertany, el simun fa anar en revoltí les coses i les idees. Els camells s'acosten lentament i ell s'asseu per veure'ls passar. El so d'un timbal trenca la boira baixa de sorra i unes lletres vermelles ratllen les ninetes de l'Espol: "Circ Donamatti. Tres pistes, tres. Pròxim debut".

Està a punt de deixar-se vèncer per l'ensonyament, mentre segueix la parada amb un lleu moviment de cap. Una trapezista rossa, muntada a cavall, li fa un gest de salutació amb la mà, ple de gràcia, i l'Espol, distret, correspon estirant el braç dret i descloent el puny.

Un floc de color d'ambre s'escapa i ell, sobressaltat, intenta agafar-lo, però no ho aconsegueix. S'aclofa a poc a poc, amb l'angúnia inexpressable d'haver oblidat oberta una gran clau de gas.

Pere CALDERS

UN AMIC A TAULA

—I la Berta? —vaig preguntar.

—Berta? Va morir fa dos anys d'una manera ben estúpida. Va baixar contra direcció d'un tramvia i un auto l'atropellà.

—Encara era tan silenciosa i tan bonica?

—Silenciosa, sí; però bonica... S'havia passat molt, des que el Pla sortí de la presó.

—Per cert, què se n'ha fet, del Pla? Encara tan, sorrut?

—Una mica més. Fa tres anys que es va casar...

—Amb qui?

—Amb una noia de poble... enze, ni letja ni bonica. Té un menut.

—S'ha retirat?

—No. Prou que el coneixes; no podria pas. Però, com sempre, treballa sol; fa feines de poques paraules.

—Sempre vaig creure que ell i la Berta...

—Tots, ens ho creïem; i ells també, però...

—Però, què?...

—Però la Berta va cometre un error. I el va pagar.

Amunt i avall del pati triangular, rehent empentes i cops de colze dels altres presos, vaig escoltant els records del meu amic que acabo de trobar després de cinc o sis anys de no veure'ns. La seva cosina, la Berta, jo l'havia coneguda molt i fins i tot n'havia estat una mica enamorat... Només una mica, perquè aviat el Pla va intervenir i vaig comprendre que perdria el temps. El relat del meu amic em donà la raó i, per tant, em tregué un grapat d'anys del damunt.

* * *

Quan el Pla tornà, vingué a casa. No

Han transcorregut gairebé dos segles i allà romanen, encara, les estàtues de Ferrer i Castells complint llur guàrdia. Per suposició dels senzills camperols de la comarca s'ha estès la llegenda que el vent impetuós i gelat que gairebé constantment bufa de la serra espargeix llas-timoses queixes, veus adolorides i planyívols que semblen ser exhalades pels llavis de pedra dels dos soldats catalans; que les repetides estàtues —juraven els soldats de debó que feien la guàrdia nocturna en la *Poterna*— dialogaven roncament i s'injuriaven i blasfemaven i que, fins i tot, entre reneç i reneç, ressonava amb suau accent un dolcíssim nom, el de la minyona Olalla —probablement Eulàlia—, com amorós reclam dels *gegants de pedra*.⁴

Un moment hi hagué, en el pas dels anys, que semblava propici perquè finís llur eternal sofrença. Fou durant una altra invasió francesa; aquesta vegada en el país de llur confinament. L'any 1863, davant l'avanç dels soldats de Napoleó III, el general mexicà De la Llave tenia

ordres de fer volar el fort. Aviat la nova va córrer pel veí poblet de Perote. Però, aleshores, un bon basc, don José de Irazos, administrador de l'agència de diligències, intercedí.

—Al fort, senyor general —sembla que digué—, hi ha les estàtues de dos *paisanos* meus. Aquests dos desventurats foren condemnats a bandeig permanent. Abans que siguin destruïdes, us demano que em siguin lliurades; jo les conservaré amb tot el respecte necessari, i les tornaré quan caldrà.

El general mexicà hi accedí. I així, passada la maltempada, les estàtues foren restituïdes al castell⁵. La seva condemna perdura.

Moguts per la pietat d'un destí tan tràgic sentim la temptació de formular una proposta: llur trasllat al museu nacional d'història, ¿no representaria una mena d'indult per als dos veterans de la guerra del francès que romanen en el fort de San Carlos de Perote?

J. SOLER VIDAL

1) General M. A. Sánchez Lamego: *El Castillo de San Carlos de Perote*.

2) "Sírvasse V. E. hacer presente el rei que sus continuas observaciones y repetidos viajes a Veracruz, Jalapa y Orizaba, me han hecho reconocer la necesidad de que en el sano, frío y seco temperamento del pueblo de Perote se fabriquen algunos almacenes capaces, donde puedan conservarse los repuestos correspondientes de armas, municiones y pólvora para el pronto socorro de Veracruz en el tiempo de la guerra, y en todo, a las villas de Barlovento y en el concepto de que ninguno de los otros climas, por su intemperie y desabrigamiento no pueden

permitir la subsistencia de estos efectos". (Lletra de Cruïlles al ministre d'Indies, Julián de Arriaga, 26 de novembre del 1763).

3) Id. id.

4) Carlos García Hernández: *Historia de dos efigies*. *Orientación*. Semanario independiente de combate. Perote, 28 d'agost del 1946.

5) "Aquesta informació me la proporcionà el meu difunt pare, coronel Adolfo García, cap que fou del fort de Perote". (Nota del senyor Carlos García Hernández). "El gener de 1890 tornaren al seu lloc". (M. A. Sánchez Lamego, opuscle citat).

EL DESERT

A la fi d'un mes de juny amable, aparegué l'Espol amb la mà dreta embenada, marcant el puny clos sota la gasa. La seva presència, plena d'aspectes no coneguts abans, feia néixer pressentiments, però ningú no podia imaginar l'abast del cop que l'ajupia.

L'expressió del seu rostre, que no ha-

via suscitat mai cap interès, prenia ara l'aire de victòria plena de tristesa tan propi de les guerres modernes.

El dia en el qual la seva vida sofrí el canvi, no havia estat anunciat en cap aspecte. Va llevar-se amb el malhumor de sempre i passejava pel pis, del bany al menjador i del menjador a la cuina, per